

ROCZNIK TOMISTYCZNY
1 (2012)

ROCZNIK TOMISTYCZNY
1 (2012)

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHE JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY

1 (2012)

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzuski (sekretarz / sekretary), Maciej Słęcki, Magdalena Płotka, Dawid Lipski, Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL: Stanisław Wielgus, Tomasz Stępień, Antoni B. Stępień, Sławomir Sobczak, Arkady Rzegocki, Andrzej Maryniarczyk, Marcin Karas, Tadeusz Klimski, Krzysztof Kalka, Marie-Dominique Goutierre, Mieczysław Gogacz, Wojciech Falkowski, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Antoni B. Stępień
Marie-Dominique Goutierre
Andrej Slodička

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Magdalena Płotka (łacina, angielski), Maciej Igielski (polski), Monika Slodičková (słowacki), Michał Zembrzuski (łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Maciej Głowacki

ISSN 2300-1976

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2012

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów

POLSKA

Druk i dystrybucja:

WYDAWNICTWO
von Borowiecky

Spis treści

Od Redakcji.....	9
Artur Andrzejuk	
Czym jest tomizm?	11
Mieczysław Gogacz	
Metafizyka św. Tomasza (specyfika głównych zagadnień).....	19

Rozprawy i artykuły

Paul J. Cornish	
A Case against State Sovereignty from the Natural Law Tradition	33
Anton Adam	
Milost' v teológii Wincenta Granata v kontexte filozofie Tomáša Akvinského	49
Michał Zembrzuski	
Intelekt bierny a intelekt możnościowy w ujęciu św. Tomasza z Akwinu	65
Izabella Andrzejuk	
Komplementarność mądrości i roztropności w ludzkim postępowaniu. Ujęcie św. Tomasza z Akwinu	85
Dorota Zapisek	
Miejsce woli w zagadnieniu ludzkiego działania w ujęciu św. Tomasza z Akwinu	109
Artur Andrzejuk	
Swoistość sfery afektywnej w ujęciu Tomasza z Akwinu	123
Anna Kazimierczak-Kucharska	
Naturalne poznawanie aniołów konsekwencją ich ontycznej struktury – zarys ujęcia Tomasza z Akwinu	149
Magdalena Płotka	
Praktycystyczna koncepcja filozofii człowieka jako podstawa rozumienia prawa naturalnego (na przykładzie ujęcia Pawła z Worczyna)	161
Andrzej Marek Nowik	
Metodologia historii filozofii w ujęciu wybranych tomistów	173
Adam Górniak	
Koncepcja transcendentaliów a teoria teologii według Tomasza z Akwinu	183

Edycje

Paulina Brodzik, Michał Poręcki, Jurata Serafińska, Hanna Szczęśniak, Anna Tustanowska, Magdalena Płotka	
Edycja fragmentu komentarza do <i>Etyki nikomachejskiej</i> (BJ 741) Pawła z Worczyna	203

Paulus de Worczyn	
Quaestiones in libros <i>Ethicae nicomacheae</i> Aristotelis (BJ 741, f. 52v-54r)	207

Tłumaczenia

Étienne Gilson	
Badania historyczne i przyszłość scholastyki (tłum. Michał Zembrzuski)	219
Kinga Górka	
Problematyka cielesności demonów w <i>De malo</i> (q. 16, a. 1) św. Tomasza z Akwinu	227
Tomasz z Akwinu	
Kwestie dyskutowane o złu (<i>Quaestiones disputatae de malo</i>, q. 16, a. 1)	229
Michał Zembrzuski	
Analiza problematyki filozoficznej zawartej w <i>Kwodlibecie</i> Tomasza z Akwinu: „Czy anioł jest substancjalnie złożony z istoty i istnienia?”	249
Tomasz z Akwinu	
<i>Kwodlibet</i> (<i>Quaestiones quodlibetales</i>, II, q. 2, a. 1)	255

Sprawozdania i recenzje

Michał Zembrzuski	
Recenzja: M. Mróz, <i>Tajemnica ludzkiej nieprawości. Aktualność nauki św. Tomasza z Akwinu o złu moralnym i wadach głównych</i>, Toruń 2010, Wydawnictwo Naukowe UMK, ss. 627	261
Dawid Lipski	
Tomizm na IX Polskim Zjeździe Filozoficznym	267
Magdalena Płotka, Michał Zembrzuski	
Sprawozdanie z Konferencji Naukowej: „Jak uprawiać i pisać historię filozofii; jak jej nauczać?”	271
Izabella Andrzejuk	
Sprawozdanie z uroczystego wręczenia Nagród imienia Profesora Mieczysława Gogacza	277
Nota o Autorach.....	283

Table of contents

Editorial	9
Artur Andrzejuk	
What is the Thomism?	11
Mieczysław Gogacz	
Metaphysics of Saint Thomas (the specificity of the main problems)	19

Dissertations and articles

Paul J. Cornish	
A case against state sovereignty from the natural law tradition	33
Anton Adam	
Grace in Vincent Granat's theology in the context of the philosophy of St. Thomas Aquinas	49
Michał Zembrzuski	
Passive intellect and potential intellect according to St. Thomas Aquinas	65
Izabella Andrzejuk	
The complementarity of wisdom and prudence in human action. Thomas's Aquinas account	85
Dorota Zapisek	
A place of will in the problem of human action in Thomas's Aquinas view	109
Artur Andrzejuk	
Specific character of the sphere of affection in Thomas's Aquinas account	123
Anna Kazimierczak-Kucharska	
Angel natural cognition as a consequence of their ontological structure – Thomas's Aquinas account	149
Magdalena Płotka.	
Practacist concept of philosophical anthropology of Paul of Worczin as a foundation of natural law theory	161
Andrzej Marek Nowik	
Thomistic account of methodology of history of philosophy	173
Adam Górniak	
The concept of transcendentals and the theory of theology by Thomas Aquinas	183

Editions

Paulina Brodzik, Michał Poręcki, Jurata Serafińska, Hanna Szczęśniak, Anna Tustanowska, Magdalena Płotka	
The edition of the fragment of the commentary on Paul's of Worczin <i>Nicomachean Ethics</i> (BJ 741)	203

Paulus de Worczyn	
<i>Quaestiones in libros Ethicae nicomacheae</i> Aristotelis (BJ 741), f. 52v-54r.....	207

Translations

Étienne Gilson	
Historical research and the future of scholasticism.....	219
Kinga Górka	
The issue of devils corporality in <i>De malo</i> (q. 16, a. 1) St. Thomas Aquinas.....	227
Thomas Aquinas	
<i>On Evil (Quaestiones disputatae de malo, q. 16, a. 1).....</i>	<i>229</i>
Michał Zembrzuski	
Analysis of the philosophical issues contained in Thomas Aquinas <i>Quaestiones quodlibetales</i>. Is an angel substantially composed of essence and existence?.....	249
Thomas Aquinas	
<i>Quodlibetale (Quaestiones quodlibetales, II, q. 2, a. 1).....</i>	<i>255</i>

Reports and reviews

Michał Zembrzuski	
Recenzja: M. Mróz, <i>Tajemnica ludzkiej nieprawości. Aktualność nauki św. Tomasza z Akwinu o złu moralnym i wadach głównych (The Mystery of Human Iniquity. The Topicality of St. Thomas Aquinas's Teachings on Moral Evil and Capital Vices)</i>, Toruń 2010, Wydawnictwo Naukowe UMK, pp. 627.....	261
Dawid Lipski	
Thomism at the 9th Polish Congress of Philosophy.....	267
Magdalena Płotka, Michał Zembrzuski	
Report on the conference “How to do the history of philosophy? How to teach it?”.....	271
Izabella Andrzejuk	
The report of the ceremony of Professor Mieczysław Gogacz award.....	277
Note about authors.....	283

Problematyka cielesności demonów w *De malo* (q. 16, a. 1) św. Tomasza z Akwinu

Kwestia 16 *De malo* została poświęcona problematyce demonów. Jej ogłoszenie możemy datować na rok 1272, a kwestie od 1 do 15 – na rok 1270¹. Tytuł całości kwestii diskutowanych pochodzi od kwestii 1, w której rozważane jest zagadnienie zła, sposób bytowania zła, stosunek do dobra oraz przyczynowanie zła. W kwestiach 2 i 3 rozważania skupiają się na grzechu i jego przyczynach, natomiast w następnych dwóch – grzechu pierwotnym i karze za niego. Kwestia 6 podejmuje temat wolnego wyboru człowieka, podczas gdy w kwestii 7 wraca się do rozpatrywania zagadnienia grzechu – tym razem powszedniego. W kwestii od 8 do 15 św. Tomasz skupia uwagę na wadach głównych².

Rozważania w artykule 1 kwestii 16 skupiają się wokół pytania o to, czy demony posiadają ciała złączone z nimi z natury³. W ramach filozoficznej analizy św. Tomasz przytacza argumenty, które zakładają pozytywną odpowiedź na postawione pytanie. Stwierdza, że postawiony problem nie dotyczy doktryny wiary chrześcijańskiej i wskazuje na św. Augustyna, który także twierdzi, iż nie jest to zagadnienie sporne. Za-

stanawiając się nad cielesnością i niecielesnością demonów, Akwinata wskazuje na różnorodne stanowiska filozoficzne. Według niektórych z nich istnieją wyłącznie ciała, ponieważ nieuzasadnione jest myślenie o czymkolwiek, co przekraczałoby granice wyobraźni. Działanie intelektu, rozumiane jako wykroczenie poza cielesność, jest jedną z racji niecielesności demonów. Na podstawie stanowisk innych filozofów św. Tomasz przy-

¹Zob. J. P. Torrell, *Tomasz z Akwinu – człowiek i dzieło*, tłum. A. Kuryś, Kęty–Warszawa 2008, s. 400.

²Zob. J. A. Weisheipl, *Tomasz z Akwinu. Życie, myśl i dzieło*, Poznań 1985, s. 270-271; zob. Thomas Aquinas, *On evil*, transl. R. Regan, Oxford University Press 2003, s. 9-16.

³Pozostałe pytania tej kwestii są następujące: czy zło demonów zawiera się w ich woli, czy w naturze?; czy demon przez swój grzech chciał być na równi z Bogiem?; czy demon mógł zgrzeszyć w pierwszym momencie swojego stworzenia?; czy wolny wybór w demonach może zwrócić się do dobra?; czy intelekt demonów tak został zaciemniony, że pojawił się w nim błąd?; czy demony znają przyszłość?; czy demony znają nasze wewnętrzne myśli?; czy demony mogą wpływać na ciała?; czy demony mogą poruszać ciała ruchem lokalnym?; czy demony mogą wpływać na zmysłowe władze poznawcze?; czy demony mogą wpływać na intelekt człowieka?

tacza uzasadnienie niecielesności demonów, opierając się na teorii, zakładającej Boga jako duszę świata. Anaksagoras żywił przekonanie, że działanie intelektu oddzielnego nie może być z niczym zmieszane. Arystoteles zaś ciągłość ruchu upatrywał w braku cielesności, czyli w nieskończonej mocy Pierwszego Poruszyciela. W koncepcji Platona to, co samoistne, tj. dobro i jedno, nie posiada ciała. Tomasz zauważa jednak, że Orygenes staje na stanowisku cielesności demonów, ponieważ tylko Bóg, jako pierwsza zasada, może być niecielesny, wszystkie pozostałe rzeczy już cielesność posiadają.

W kwestii 16 *De malo* zawarte są także przemyślenia dotyczące istnienia aniołów i demonów. Można je podzielić na trzy zasadnicze stanowiska. W pierwszym istnienie aniołów i demonów zostaje zakwestionowane, ponieważ zakłada się, że ich działania pochodzą z mocy ciał niebieskich oraz innych naturalnych rzeczy. Przywołane jest tu twierdzenie św. Augustyna, który przyjmuje, że za pomocą przedmiotów i istot żywych jest możliwe wytworzenie sił zdolnych do osiągnięcia różnych skutków. Św. Tomasz polemizuje z tym stanowiskiem, podając za przykład opętanie i czarną magię jako wskazujące na działalność demonów, która nie pochodzi z naturalnej przyczyny, a jest świadectwem pracy intelektu. Na istnienie zaś demonów wskazuje Plotyn, przywołany w myśli św. Augustyna: „a więc to, że ludzie mają śmiertelne ciała, uważał Plotyn za wynik miłosierdzia Boga Ojca, który nie chciał, aby to nędzne życie trwało wiecznie. Za niezasługujące na takie miłosierdzie uznane zostały niegodziwe demony, które obok nędznej ulegającej namiętnościom duszy otrzymały nie

ciało śmiertelne, jak ludzie, lecz ciało wieczne”⁴. Jako argument przeciwstawny został przywołany autorytet Jana Chryzostoma, który ani nie uznawał istnienia demonów, ani nie przypisywał racjonalności temu stwierdzeniu. Inni jeszcze głosili pogląd, że istoty rozumne, będąc połączonymi z ciałem, istnieją w trojaki sposób: jako bogowie, demony oraz dusze.

W argumentacji przeciwstawiającej się zjednoczeniu ciała z demonami z natury, św. Tomasz stwierdza, że musieliśmy przyjąć, że całe powietrze jest ożywione, gdyby demony miałyby występować w nim⁵. A nie jest to możliwe, ponieważ w powietrzu nie występuje żadne działanie życiowe, spowodowane przez ruch, czy przez inne byty. W dalszej części następuje odwołanie się do tezy, iż każde ciało jest ożywiane od wewnątrz, a ono jest przystosowane do działania duszy. Zatem skoro każde ciało jest organiczne i ulega kształtowaniu, to diametralnie różni się od powietrza. W konsekwencji żadne ciało powietrzne nie może być ożywione. Podsumowaniem tej argumentacji jest przywołanie zagadnienia formy i materii, które łączą się ze względu na formę. W przypadku ciała i duszy jest analogicznie – ciało łączy się z duszą ze względu na odpowiednie działania. Zaś w zamyśle platoników demony są zwierzętami, posiadającymi duszę doznającą.

Z toku przedstawionej argumentacji wynika, że zarówno demony, jak i anioły nie posiadają zmysłów, które podlegają zniszczeniu. Tym organem zmysłu nie może także być ciało powietrzne, które nie jest ożywione⁶. Konkluzją zaś całej kwestii jest stwierdzenie, iż demony nie posiadają ciał zjednoczonych z nimi z natury.

⁴Augustyn, *O państwie Bożym*, IX, 10 (PL 41, 365), t. I, tłum. W. Kornatowski, Warszawa 2003, s. 561.

⁵Por. T. Stępień, *Grzech i kara złych duchów w kontekście ich niematerialnej natury. Ujęcie św. Tomasza z Akwinu*, „Stan Rzeczy” 1 (2011) nr 1, s. 103-106.

⁶Por. J. Pyda, *Wprowadzenie do artykułu 6. Czy anioły i demony z natury posiadają ciała*, w: Tomasz z Akwinu, *Kwestie dyskutowane – O mocy Boga*, t. III, red. M. Olszewski, J. Pyda, Kęty–Warszawa 2010, s. 460-462.